

Sygn. akt I C 403/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lipca 2014 roku

Sąd Okręgowy w Częstochowie I Wydział Cywilny

w następującym składzie:

Przewodniczący: SSO Katarzyna Sidyk

Protokolant: Agata Suchaniak

po rozpoznaniu w dniu 1 lipca 2014 roku w Częstochowie

na rozprawie

sprawy z powództwa F. K.

przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi

o ustalenie

1. powództwo oddała;
2. nie obciąża powódki F. K. kosztami procesu, w tym kosztami zastępstwa procesowego na rzecz zastępcy procesowego pozwanego Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa.

Sygn. akt IC 403/13

UZASADNIENIE

Powódka F. K. wniosła na podstawie art. 189 k.p.c. o ustalenie nieistnienia przejścia zabudowanej nieruchomości będącej w dniu 13 września 1944r. własnością J. i D. H., położonej w miejscowości K., stanowiącej działki oznaczone numerami: (...), (...), 1360, (...) i 2340, o łącznej powierzchni 4,1365 ha, uregulowanych w księgach wieczystych Kw nr (...) i Kw nr (...), z mocy prawa na rzecz Skarbu Państwa w oparciu o art. 2 ust. 1 litera b) dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Powódka wniosła również o zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu pozwu powódka wskazała, iż jest ona córką i spadkobierczynią J. H. i D. H., którzy w dacie wejścia w życie dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, tj. 13 września 1944r., byli właścicielami nieruchomości na podstawie aktu notarialnego z dnia 21 września 1934r. sporządzonego przed notariuszem w C. Z. R.. A nr (...). Nieruchomość ta w 1946r. została przejęta na mocy protokołu przejęcia z dnia 5 czerwca 1946r. w oparciu o art. 2 ust. 1 litera b) dekretu na własność Skarbu Państwa jako „mienie poniemieckie”, a następnie przydzielona obywatelce A. G. (1), która później jako posiadaczka uzyskała akt własności ziemi w trybie ustawy z dnia 26 października 1971r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych, a następnie sprzedała ją na rzecz małżonków W. (w 1980r.) oraz na rzecz W. G. (w 1988r.). Przejęcie nieruchomości na własność Skarbu Państwa zostało dokonane z naruszeniem dekretu z dnia 6 września 1944r., ponieważ wobec J. H. i D. H. nie zachodziły przesłanki określone w art. 2 ust. 1 pkt b) dekretu, gdyż nie mogli oni być uznani za obywateli Rzeszy Niemieckiej nie – Polaków, ani też obywateli polskich narodowości niemieckiej. Powódka podała, iż pod koniec II wojny światowej, w okresie od 22 lutego 1945r. do 3 września 1945r. D. H. została bezprawnie osadzona wraz z powódką (lat 14) i przetrzymywana w więzieniu w C.. D. H. została następnie oskarżona aktem oskarżenia z dnia 20 listopada 1947r. w

sprawie VI Ds 639/47 o to, że będąc obywatelką polską zgłosiła swoją przynależność do narodowości niemieckiej. Od tego zarzutu została uniewinniona wyrokiem Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 17 listopada 1948r. w sprawie II K 1201/47. Natomiast J. H. nie został, wbrew twierdzeniom Zarządu Gminy K., powołany (wcielony) do armii niemieckiej w lipcu 1944r. Z twierdzeń świadków wynika, że od co najmniej 1939r. do 1945r. zamieszkiwał on w K. i pod przymusem został wcielony do organizacji (...) oraz zmuszony do prac fortyfikacyjnych, nie posiadał broni palnej i nie brał udziału w bezpośrednich działaniach wojennych, słabo też władał językiem niemieckim. Powódka podniosła również, iż wybudowany na przedmiotowej nieruchomości dom był miejscem spotkań partyzantów Armii Krajowej, spełniał rolę przetrzutu broni i amunicji dla oddziałów AK na terenie K.. J. H. został uznany za zmarłego na podstawie postanowienia Sądu Grodzkiego w C. z dnia 15 września 1950r., sygn. akt Zg. 35/50, w którym jako datę jego śmierci oznaczony został dzień 9 maja 1946r. Po wojnie D. H., po zwolnieniu jej z więzienia, rozpoczęła urzędowe starania o zwrot nieruchomości, które okazały się bezskuteczne.

Uzasadniając interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie powódka wskazała, iż ustalenie nieistnienia przejścia nieruchomości z mocy prawa na rzecz Skarbu Państwa w wyniku naruszenia dekretu z dnia 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej jest warunkiem koniecznym wystąpienia przez powódkę z żądaniem wypłaty przez Skarb Państwa odszkodowania z tytułu utraty własności nieruchomości, która wchodziłaby w skład majątku spadkowego po J. i D. małż. H..

Pozwany Skarb Państwa – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powódki na rzecz Skarbu Państwa kosztów procesu, w tym na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na pozew pozwany postawił zarzut braku interesu prawnego powódki w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego, zgodnie z art. 189 k.p.c. Pozwany podniósł, iż z twierdzeń samej powódki wynika, że jej celem jest uzyskanie odszkodowania w związku z przejęciem nieruchomości należącej do jej poprzedników prawnych bez ważnej podstawy prawnej. Odszkodowanie takie może być natomiast dochodzone w procesie o zasądzenie świadczenia, gdzie ustalenie, iż nieruchomość nie przeszła na własność Skarbu Państwa w oparciu o art. 2 ust. 1 lit. b) dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej nabiera charakteru przesłanki rozstrzygnięcia o żądaniu głównym. Ukształtowane już orzecznictwo powstałe na tle sporów związanych z nacjonalizacją nieruchomości w trybie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej przekonuje, że uzyskanie przez powoda orzeczenia o ustaleniu nieistnienia przejścia prawa własności jego nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa z mocy przepisów dekretu z 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej nie jest konieczne dla dochodzenia roszczeń odszkodowawczych lub o wydanie nieruchomości czy dla wystąpienia z powództwem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. W realiach niniejszej sprawy, ewentualne ustalenie miałoby jedynie charakter przesłankowy, gdyż skutek w postaci uprawomocnienia się wyroku ustalającego, zgodnie z twierdzeniami pozwu, nie doprowadziłby do likwidacji sporu między stronami, ani nie zapewnił ochrony prawnych interesów powódki. Te wykraczają bowiem poza samo ustalenie nieistnienia stosunku prawnego, zmierzając do uzyskania odszkodowania za przejęcie nieruchomości z naruszeniem przepisów prawa. P. charakter powództwa ustalającego nie stoi na przeszkodzie wytoczeniu powództwa o świadczenie. W świetle powyższego, w ocenie pozwanego, nie może ulegać wątpliwości, że przesłanka materialnoprawna powództwa w postaci interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia (art. 189 k.p.c.) nie występuje, co skutkować winno oddaleniem powództwa, bez konieczności analizy dalszych elementów podstawy żądania. Niezależnie od powyższego, pozwany zarzucił, iż powódka nie udowodniła również, że nie zostały spełnione przesłanki nacjonalizacji nieruchomości położonej w K. z mocy samego prawa w oparciu o art. 2 ust. 1 lit. b) dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. Z załączonych dokumentów wynika bowiem, że zarówno D. H. jak i J. H. zostali wpisani na niemiecką listę narodową (grupa III). Z uwagi na sanacyjny charakter przepisu art. 2 ust. 1 lit. b) dekretu o reformie rolnej i odczucia społeczne występujące w czasie jej wdrażania, w ocenie pozwanego, trzeba uznać, że obywatel polski, który zgłosił przynależność do narodowości niemieckiej bez istotnego przymusu, dał tym samym wyraz braku poczucia przynależności do narodu polskiego. Do pozwu załączono odpowiednie dokumenty wskazujące, że D. H. złożyła deklarację wierności Narodowi Polskiemu i demokratycznemu Państwu Polskiemu oraz Sąd Grodzki

w C. postanowieniem z dnia 28 października 1946r. nr R 6/46 uznał ją za zrehabilitowaną i posiadającą pełnię praw obywatelskich. Wreszcie D. H. została uniewinniona od zarzutu zgłoszenia przynależności do narodowości niemieckiej wyrokiem z dnia 17 listopada 1948r. Powyższe zaświadczenie oraz orzeczenia sądów wymagane były również dla celów rehabilitacji jej męża J. H., jednak nie podjęto działań zmierzających do jego rehabilitacji. Pozwany wskazał, iż z materiału dowodowego wynika, że podstawą wcielenia go do zaplecza wojsk niemieckich była przynależność do narodowości niemieckiej, którą J. H. zadeklarował, a ponadto korzystał on z uprawnień osób, które zostały zaliczone do jednej z grup niemieckiej listy narodowej lub grup uprzywilejowanych przez okupanta (k. 73-80).

Sąd ustalił, co następuje:

Rodzice powódki F. J. H. i D. H., w dacie wejścia w życie dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, tj. 13 września 1944r., byli właścicielami nieruchomości położonej w K., nabytej na podstawie umowy sprzedaży zawartej w formie aktu notarialnego z dnia 21 września 1934r. sporządzonego przed notariuszem Z. J. w Kancelarii Notarialnej w C. – Repertorium A nr 1072.

/ **dowód** : odpis wypisu aktu notarialnego z dnia 21 września 1934r. – Repertorium A nr 1072 (k. 27)/

Nieruchomość ta w 1946r. została przejęta w oparciu o art. 2 ust. 1 litera b) dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. z 1945r., nr 3, poz. 13) na własność Skarbu Państwa. Uznano bowiem, iż stanowi „mienie będące własnością obywateli polskich narodowości niemieckiej”. W dacie przejęcia nieruchomości składała się z działek o numerach (...). Podstawą założenia księgi wieczystej dla przedmiotowej nieruchomości i wpisania Skarbu Państwa jako właściciela było zaświadczenie wydane przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w C. z dnia 12 października 1963r.

/ **dowód** : zaświadczenie z dnia 12 października 1963r. (k. 2 akt księgi wieczystej Kw nr (...)), protokół przejęcia z dnia 5 czerwca 1946r. (k. 3 akt księgi wieczystej Kw nr (...)) /

Przedmiotowa nieruchomość po przejęciu na własność Skarbu Państwa została następnie przydzielona A. G. (1) na podstawie dokumentu nadania ziemi Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 12 grudnia 1946r. W dniu 31 sierpnia 1976r. A. G. (1) jako posiadaczka uzyskała akt własności ziemi w trybie ustawy z dnia 26 października 1971r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych na część nieruchomości obejmującej działki nr (...), natomiast na pozostałą część przedmiotowej nieruchomości objętą w posiadanie na podstawie nieformalnej umowy zawartej w 1968r. z A. G. (1) uzyskali akt własności ziemi M. W. i A. W..

Umową darowizny z dnia 24 sierpnia 1988r. – Repertorium A nr 6663/88 A. G. (1) podarowała swoją część nieruchomości W. G., który następnie na podstawie umowy sprzedaży z dnia 25 października 1993r. – Repertorium A nr 5377/93 sprzedał ją A. G. (2).

Natomiast M. W. i A. W. podarowali umową z dnia 27 lipca 1990r. – Repertorium A nr 8651/90 i umową z dnia 29 lipca 2003r. – Repertorium A nr 2337/2003 nieruchomość, której własność uzyskali na podstawie aktu własności ziemi, synowi W. W. (2) i synowej E. W. na zasadach wspólności ustawowej.

/ **dowód**: dokumentu nadania ziemi z dnia 12 grudnia 1946r. (k. 5 akt księgi wieczystej Kw nr (...)), akt własności ziemi z dnia 31 sierpnia 1976r. (k. 14 akt księgi wieczystej Kw nr (...)), akt własności ziemi z dnia 18 lutego 1976r. (k. 2 akt księgi wieczystej CZ1C/00058271/3), umowa darowizny z dnia 24 sierpnia 1988r. (k. 16-17 akt księgi wieczystej Kw nr (...)), umowa sprzedaży z dnia 25 października 1993r. (k. 20 akt księgi wieczystej Kw nr (...)), umowa darowizny z dnia 27 lipca 1990r. (k. 8 akt księgi wieczystej Kw nr (...)), umowa darowizny z dnia 29 lipca 2003r. (k. 15-16 akt księgi wieczystej Kw nr (...)) /

Pod koniec II wojny światowej, w okresie od 22 lutego 1945r. do 3 września 1945r. D. H. była osadzona wraz z powódką (lat 14) i przetrzymywana w więzieniu w C.. D. H. została następnie oskarżona aktem oskarżenia z dnia 20 listopada 1947r. w sprawie VI Ds 639/47 o to, że będąc obywatelką polską zgłosiła swoją przynależność do narodowości

niemieckiej. Od tego zarzutu została uniewinniona wyrokiem Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 17 listopada 1948r. w sprawie II K 1201/47. D. H. złożyła deklarację wierności Narodowi Polskiemu i demokratycznemu Państwu Polskiemu. Sąd Grodzki w C. postanowieniem z dnia 28 października 1946r. nr R 6/46 uznał ją za zrehabilitowaną i posiadającą pełnię praw obywatelskich.

Ojciec powódki J. H. został uznany za zmarłego na podstawie postanowienia Sądu Grodzkiego w C. z dnia 15 września 1950r., sygn. akt Zg. 35/50, w którym jako datę jego śmierci oznaczony został dzień 9 maja 1946r. Po wojnie D. H., po zwolnieniu jej z więzienia, rozpoczęła urzędowe starania o zwrot nieruchomości, które okazały się bezskuteczne.

/ **dowód:** odpis pisma z dnia 3 stycznia 1994r. (k. 29), odpisy dokumentów zał. do akt nr R 6/46 (k. 30), odpis aktu oskarżenia z dnia 20 listopada 1947r. (k. 31), odpis sentencji wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 17 listopada 1948r. w sprawie II K 1201/47 (k. 33), odpisy dokumentów dotyczące prób odzyskania nieruchomości (k. 48).

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie. Wprawdzie, stosownie do treści art. 189 k.p.c. strona może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny, to tym samym nie oznacza jednak, że w każdym przypadku zachodzi w pierwszej kolejności konieczność poszukiwania ochrony praw powoda poprzez sięgnięcie po powództwo oparte na powołanym przepisie.

Z przytoczonego przepisu wynika, że są dwie przesłanki powództwa o ustalenie: 1) interes prawny powoda w ustaleniu, 2) ustalenie powinno dotyczyć stosunku prawnego lub prawa, a nie okoliczności faktycznej. Interes prawny, w rozumieniu cytowanego przepisu, występuje wówczas, gdy istnieje stan niepewności co do istnienia stosunku prawnego lub prawa i zachodzi, jeżeli skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego doprowadzi do usunięcia tej niejasności i wątpliwości w tym zakresie, tj. zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów w formie samoistnego orzeczenia ustalającego, a nie innego powództwa i wyroku, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, tj. obiektywnie odpadnie podstawa jego powstania.

(por.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 1997r., II CKU 7/97, Prok. i Pr. 1997/6/39; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009r., II CSK 33/09, LEX nr 515730; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2010r., II PK 342/09, LEX nr 585783; uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009r., II CSK 33/09, LEX nr 515730; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 20 kwietnia 2006r. z uzasadnieniem, IACa 1221/05, nie publ.; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 kwietnia 2007r., III AUa 1518/05, nie publ.; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 22 października 2008r., I ACa 241/08, LEX nr 503261; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 16 kwietnia 2014r., I ACa 21/14, LEX nr 1461005; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 3 grudnia 2009r., I ACa 816/09, LEX nr 628219)

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy natomiast zauważyć, że w realiach rozpoznawanej sprawy, powódka F. K. domaga się ustalenia nieistnienia przejścia zabudowanej nieruchomości będącej w dniu 13 września 1944r. własnością J. i D. H., położonej w miejscowości K., z mocy prawa na rzecz Skarbu Państwa w oparciu o art. 2 ust. 1 litera b) dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. z 1945r., nr 3, poz. 13) – w celu dochodzenia następnie odszkodowania za przedmiotową nieruchomość. Ewentualne orzeczenie ustalające nie zakończyłoby zatem sporu, nie byłoby bowiem satysfakcjonujące dla powódki, gdyż w rzeczywistości nie doprowadziłoby do zaspokojenia jej roszczeń. Orzeczenie ustalające nie wyczerpałoby potrzeby prawnej powódki, której zaspokojenie wymagałoby wytoczenia następnego powództwa i uzyskania kolejnego wyroku sądowego.

Powyższe oznacza, że interes prawny powódki zabezpieczają przede wszystkim stosowne przepisy księgi trzeciej kodeksu cywilnego, na podstawie których może ona domagać się zapłaty należnego jej odszkodowania, abstrahując od kwestii merytorycznego rozstrzygnięcia w danym konkretnym wypadku.

W judykaturze i piśmiennictwie ugruntowany jest pogląd, że interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. z reguły nie zachodzi wtedy, gdy osoba zainteresowana może w innej drodze, np. w procesie o świadczenie, o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego, a nawet w drodze orzeczenia o charakterze deklaratywnym, osiągnąć w pełni ochronę swych praw (por.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 2008r., III CSK 204/07, opublikowany w zbiorze LEX nr 395051; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 18 czerwca 2013r., I ACa 448/13, opublikowany w zbiorze LEX nr 1342330; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 marca 2013r., I ACa 78/13, opublikowany w zbiorze LEX nr 1307434).

W wyroku z dnia 23 lutego 1999r. Sąd Najwyższy podał również, że: „(...) postępowanie sądowe o ustalenie nie może być środkiem do uzyskania dowodów, które miałyby być wykorzystane w innych postępowaniach. Merytoryczna zasadność żądania lub jej brak nie ma w tej sytuacji znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.” (por.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1999r. z uzasadnieniem, I PKN 597/98, OSNP 2000/8/301).

Podkreślić należy, iż uzyskanie przez powoda orzeczenia o ustaleniu nieistnienia przejścia prawa własności jego nieruchomości (czy jego poprzedników) na rzecz Skarbu Państwa z mocy przepisów dekretu z 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej nie jest konieczne dla dochodzenia roszczeń odszkodowawczych lub o wydanie nieruchomości czy dla wystąpienia z powództwem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. W razie stwierdzenia braku interesu prawnego powoda w wystąpieniu z roszczeniem określonym w art. 189 k.p.c., podlega ono oddaleniu (por.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2004r., III CK 50/04, LEX nr 512053; uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2014r., IV CSK 229/13, LEX nr 1438652).

Dodać trzeba, iż dochodzenie odszkodowania za nieruchomość przejętą na rzecz Skarbu Państwa w oparciu o art. 2 ust. 1 litera b) dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej sprzecznie z prawem, tj. za nieruchomość przejętą mimo braku podstaw do takiego przejęcia w danym wypadku, należy do drogi sądowej, a nie drogi postępowania administracyjnego.

W orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, że niezależnie od zastrzeżeń, jakie budzi kwestia legalności PKWN, wydawane przez niego dekryty stworzyły stan rzeczy w istocie nieodwracalny, zarówno w wymiarze faktycznym, jak i prawnym, którego skutki, wobec milczenia współczesnego ustawodawcy, należy zgodnie z zasadą efektywności przyjąć. Konsekwencją takiego stanowiska jest zapatrywanie, że przejście nieruchomości ziemskich przeznaczonych na cele reformy rolnej, następowało na rzecz Skarbu Państwa *ex lege*, gdyż zarówno w samym dekrecie, jak i w przepisach z nim związanych nie ma postanowień, które uzasadniałyby inne stanowisko. W szczególności, takie przejście nie następowało w trybie administracyjnego postępowania wyłączeniowego. Dekret nie zawiera żadnej regulacji dotyczącej „wyłączenia”, zwłaszcza regulacji trybu wyłączenia.

Zaświadczenie wojewódzkiego urzędu ziemskiego stanowiące podstawę wpisu Skarbu Państwa do księgi wieczystej stwierdzające, że nieruchomość jest przeznaczona na cele reformy rolnej, nie było decyzją administracyjną. Dla ścisłości należy wyjaśnić, iż w niniejszej sprawie zaświadczenie z dnia 12 października 1963r. wydane zostało przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w C. z uwagi na zmiany systemu administracyjnego. Uprawnienia i obowiązki wojewódzkich i powiatowych urzędów ziemskich przeszły na wojewodów i starostów, a następnie na rady narodowe (por.: dekret z dnia 12 sierpnia 1946r. o zespoleniu urzędów ziemskich z władzami administracji ogólnej /Dz.U. z 1946r., nr 43, poz. 248/; ustawa z dnia 20 marca 1950r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej /Dz.U. z 1950r., nr 14, poz. 130/; ustawa z dnia 25 stycznia 1958r. o radach narodowych /Dz.U. z 1958r., nr 5, poz. 16/).

Wobec faktu, iż zaświadczenie nie jest decyzją administracyjną, Sąd powszechny jest zatem uprawniony do oceny zasadności takiego zaświadczenia, np. w sprawie o odszkodowanie. Szczególny wypadek określony był jedynie w §5 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 1 marca 1945r. w sprawie wykonania dekretu PKWN o

przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. z 1945r., nr 10, poz. 51). Zgodnie z powołanym §5 ust. 1 w/w rozporządzenia, orzekanie w sprawach czy dana nieruchomość podpada pod działanie przepisu art. 2 ust. 1 litera e) dekretu, należy w I instancji do kompetencji wojewódzkich urzędów ziemskich – które jak wprost wynika to z §5 ust. 2 rozporządzenia – orzekają o tym w formie decyzji, od której stronom przysługuje prawo odwołania do Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych. Do rozpoznania zatem sprawy czy dana nieruchomość podpada pod działanie przepisu art. 2 ust. 1 litera e) dekretu nie jest powołany sąd powszechny. Natomiast w pozostałym zakresie występuje domniemanie drogi sądowej dla spraw cywilnych dotyczących dekretu.

Dlatego też Kolegium Kompetencyjne przy Sądzie Najwyższym w postanowieniu z dnia 6 listopada 1997r., (...) 7/97, (OSNP 1998/18/554), na które powoływała się powódka w niniejszej sprawie, stanęło na stanowisku, że obalenie stanu powstałego z mocy prawa, gdy np. przesłanką przejścia była własność obywateli polskich narodowości niemieckiej, tj. art. 2 ust. 1 litera b) dekretu, nie może nastąpić w drodze decyzji administracyjnej, lecz w drodze ewentualnego procesu cywilnego o ustalenie nieistnienia przejścia nieruchomości z mocy prawa na rzecz Skarbu Państwa, co oczywiście nie zwalnia od konieczności wykazania przez powoda wszystkich przesłanek wymaganych dla tego rodzaju roszczenia, m.in. istnienia interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c.

(por. też: uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2014r., IV CSK 229/13, LEX nr 1438652; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2007r., IV CSK 350/06, LEX nr 356044; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2011r., III CZP 121/10, OSNC 2011/10/109; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2003r., IV CKN 221/01, LEX nr 551882; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2004r., IV CK 336/04, LEX nr 186911; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2011r., III CZP 21/11, OSNC 2011/12/133).

Interesu prawnego powódki w żądaniu ustalenia nie można także upatrywać w przepisach art. 34 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 216a pkt 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomości (Dz.U. z 2010r., nr 102, poz. 651 ze zm), ani też w przepisach art. 29 ust. 1 i ust. 1a pkt 7 ustawy z dnia 29 października 1991r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (Dz.U. z 2012r., poz. 1187). W sytuacjach uregulowanych wskazanymi przepisami, uprawniony nie kwestionujący samego przejścia prawa własności na rzecz Skarbu Państwa, mógłby mieć interes w ustaleniu, gdyby chciał skorzystać z prawa pierwszeństwa w nabyciu nieruchomości na podstawie powołanych przepisów. Jednakże taka sytuacja nie zachodzi w niniejszej sprawie. Powódka zainteresowana jest w uzyskaniu odszkodowania za przedmiotową nieruchomość położoną w K.. Przede wszystkim jednak, zastosowanie powołanych przepisów w niniejszej sprawie nie wchodzi w grę, gdyż wskazana nieruchomość nie stanowi obecnie własności Skarbu Państwa i nie pozostaje we władaniu Skarbu Państwa, nie wchodzi ona w skład zasobu nieruchomości Skarbu Państwa ani w skład (...) Skarbu Państwa. Nieruchomość ta, jak wyjaśniono wcześniej, stanowi własność osób prywatnych.

Z tych wszystkich względów, Sąd oddalił powództwo wobec braku interesu prawnego po stronie powódki w uzyskaniu orzeczenia ustalającego na podstawie art. 189 k.p.c.

Odnosząc się do wątpliwości zastępcy procesowego pozwanego zgłoszonej w odpowiedzi na pozew odnośnie prawidłowości określenia jako statio fisci pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Sąd stwierdził, iż określenie reprezentanta pozwanego Skarbu Państwa w niniejszej sprawie, zostało dokonane w sposób właściwy. Należy zauważyć, że problematyka będąca przedmiotem sporu mieści się w kompetencjach Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Do kompetencji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi należą sprawy dotyczące kształtowania ustroju rolnego państwa oraz ochrony gruntów przeznaczonych na cele rolne (por.: art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 4 września 1997r. o działach administracji rządowej – Dz.U. z 2013r., poz. 743 tekst jedn.).

Przepisy dekretu PKWN z 1944r. stanowiły natomiast, że ich celem jest zrealizowanie „przebudowy” ustroju rolnego. Zgodnie z art. 20 dekretu, wykonanie niniejszego dekretu porucza się Ministrowi Rolnictwa i Reform Rolnych. W myśl art. 6 dekretu, Minister Rolnictwa i Reform Rolnych obejmuje niezwłocznie zarząd państwowy nad nieruchomościami ziemskimi, wymienionymi w art. 2 wraz z budynkami i całym inwentarzem żywym i martwym oraz znajdującymi się na tych nieruchomościach przedsiębiorstwami przemysłu rolnego. W myśl zaś art. 3 ust. 1 dekretu, dla zrealizowania

przebudowy ustroju rolnego tworzy się Państwowym Fundusz Ziemi, którym zarządza Minister Rolnictwa i Reform Rolnych.

Należy podkreślić, iż w orzecznictwie przyjmuje się, że z art. 25 ustawy z dnia 4 września 1997r. o działach administracji rządowej (tj. Dz.U. z 2013r., poz. 743) nie można wyprowadzać normy pozwalającej na przyjęcie istnienia domniemania, że wszystkie interesy Skarbu Państwa – z wyjątkiem spraw przypisanych innym działom – chroni Minister Skarbu Państwa. Właściwość tego ministra wynikająca z art. 3 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (tj. Dz.U. z 2012r., poz. 1224) wiąże bowiem reprezentację Skarbu Państwa przez Ministra Skarbu Państwa wyłącznie ze składnikami mienia państwowego, co do których brak przepisów określających jakiej państwowej osobie prawnej przysługują prawa majątkowe. Kompetencje Ministra Skarbu Państwa dotyczą gospodarowania „mieniem”, czyli ogółem aktywów Skarbu Państwa. Zobowiązania Skarbu Państwa nie są składnikami mienia państwowego. Ponadto, przedmiotowa nieruchomości w K. od 1946r. nie wchodzi w skład mienia państwowego, a stanowi własność osób prywatnych.

Z kolei do Ministra Finansów należy reprezentowanie pozwanego Skarbu Państwa w tych sprawach, w których uwzględnienie powództwa spowoduje wydatek z budżetu państwa, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej (art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 września 1997r. o działach administracji rządowej). Ewentualne uwzględnienie niniejszego powództwa o ustalenie nie spowodowałoby jeszcze samo przez się konieczności poniesienia wydatków z budżetu państwa.

(por. też: uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 czerwca 2013r., V ACa 826/12, LEX nr 1339355; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005r., IV CK 174/05, LEX nr 369403; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2002r., V CKN 1276/00, LEX nr 56040; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2002r., I CKN 570/00, LEX nr 55108; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2003r., V CK 387/02, OSNC 2004/12/196).

Na marginesie dodać należy, iż w sprawie o sygn. akt V ACa 812/12 Sąd Apelacyjny w Gdańsku o ustalenie dotyczącej stanu faktycznego wiążącego się z przejęciem nieruchomości na mocy przepisów dekretu z 6 września 1944r. o przeprowadzeniu reformy rolnej określili, że organem właściwym do reprezentowania Skarbu Państwa jest Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi (LEX nr 1293176), natomiast Sąd Najwyższy w sprawie IV CSK 229/13 uchylając w/w wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego i przekazując sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania nie zakwestionował takiego oznaczenia statio fisci pozwanego Skarbu Państwa (LEX nr 1438652).

Zgodnie z art. 102 k.p.c., w wypadkach szczególnie uzasadnionych Sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów, albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. W ocenie Sądu, tego rodzaju wypadek zachodzi na kanwie niniejszej sprawy.

Zastosowanie przez Sąd art. 102 k.p.c. powinno być oceniane w całokształcie okoliczności, które uzasadniałyby odstępstwo od podstawowych zasad decydujących o rozstrzygnięciu w przedmiocie kosztów procesu. Zalicza się tu fakty związane z samym przebiegiem procesu, jak i fakty dotyczące stanu majątkowego i sytuacji życiowej strony. Przyjmuje się, że okoliczności te powinny być oceniane przede wszystkim z uwzględnieniem zasad współzycia społecznego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 1974r., II CZ 223/73, opublikowane w zbiorze LEX nr 7379; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 21 stycznia 1999r., I ACz 40/99, OSA 2000, z. 7-8, poz. 33).

W niniejszej sprawie za zastosowaniem art. 102 k.p.c. przemawia charakter tej sprawy jak również sytuacja materialna powódki, która skutkowałą zwolnieniem jej od kosztów sądowych w sprawie. Z tych wszystkich względów, Sąd oddalając powództwo nie obciążył powódki kosztami procesu, w tym kosztami zastępstwa procesowego poniesionymi przez Skarb Państwa – Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa.